

Violetta Jaros

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0479-2503>

e-mail: v.jaros@ujd.edu.pl

Niekategorialne nazwy czynności i aktów uroczystych z formantem *-ina // -iny* w idiolekcie Joachima Lelewela

Non-categorical names of ceremonial actions and acts
with the formant *-ina // -iny*
in Joachim Lelewel's idiolect

Abstrakt

Przedmiotem artykułu są niekategorialne nazwy czynności i aktów uroczystych z formantem *-ina // -iny* w idiolekcie Joachima Lelewela. W opracowaniu materiału językowego zastosowano metodę opisująco-rejestrującą i statystyczną. Celem podjętych analiz jest ustalenie: 1) repertuaru derywatów z sufiksem *-ina // -iny* oznaczających nazwy czynności i aktów uroczystych w idiolekcie Lelewela, 2) słownictwa osobliwego, 3) uwarunkowań występowania w tekście oraz 4) funkcji stylistycznej nowych jednostek leksykalnych. Szczegółowe badania wykazały, że język osobniczy historyka cechuje nie tylko upodobanie do korzystania z derywatów na *-ina // -iny*, ale także do tworzenia słownictwa osobliwego z tym formantem, które w odmianie potocznej, familiarnej (listy) ewokuje swojskość, wartości rodzime, tradycję, w odmianie naukowej (narracja historyczna) wprowadza stylizację archaiczną, podniosłą lub podporządkowane jest naukowej faktograficzności (nazwy obrzędów religijnych lub związanych z dawnymi wierzeniami).

Słowa kluczowe: idiolekt, niekategorialne nazwy czynności, nazwy aktów uroczystych

Abstract

The article focuses on non-categorical names of ceremonial actions and acts with the formant *-ina // -iny* in Joachim Lelewel's idiolect. The descriptive-recording and statistical methods were applied in the approach to the linguistic material. The aim of the undertaken analyses was to determine: 1) the repertoire of derivatives with the suffix *-ina // -iny* denoting names of ceremonial actions and acts in Lelewel's idiolect, 2) unique vocabulary, 3) the conditions of such names' occurrence in the text, and 4) the stylistic function of the new lexical units. Detailed research showed that the historian's personal language is characterized not only by a predilection for the use of derivatives with the suffix *-ina // -iny*, but also by creation of unique vocabulary with this formant, which in the colloquial

and informal variety (letters) evokes homeliness, native values, tradition, while in the scientific variety (historical narrative) introduces archaic or elevated stylisation, or is subordinated to scientific factuality (names of religious rituals or names of ancient beliefs).

Keywords: idiolect, non-categorical action names, ceremonial act names

Idiolekt¹ Joachima Lelewela, wybitnego uczonego pierwszej połowy XIX w., cechuje szczególna predylekcja do korzystania z określonych typów słowotwórczych oraz łatwość tworzenia nowych jednostek leksykalnych (Lewaszkiwicz 1976: 73; Jaros 2015: 588). W niniejszym opracowaniu obserwacji językowej poddano formacje z sufiksem *-ina// -iny* o znaczeniu niekategorialnych nazw czynności i aktów uroczystych. Ekscerpty wynotowane zostały z pism naukowych historyografa i jego listów pisanych do najbliższych oraz przyjaciół i znajomych.

Ocena zebranego słownictwa z interesującym nas sufiksem była możliwa dzięki wykorzystaniu materiału porównawczego, który stanowiły przede wszystkim opracowania leksykograficzne polszczyzny: Sstp, SJPXVI, SJPXVII, L, SWil, SW. Obok weryfikacji słownikowej wyzyskano także monografie językowe innych pisarzy, zarówno XVIII-wiecznych takich, jak: Franciszek Bohomolec (Węgier 1972), Franciszek Karpiński (Kwaśniewska-Mżyk 1979), Jędrzej Kitowicz (Bizior 2012), Franciszek Kniaźnin (Brzeziński 1975), Jan Jabłonowski (Zieniukowa 1968), Konstancja Benisławska (Brajerski 1961), Stanisław Staszic (Szober 1959), jak również współczesnych Lelewelowi twórców XIX-wiecznych, a więc Jana Chodźki (Turska 1930), Władysława Syrokomli (Trypućko 1957), Juliusza Słowackiego (Boleski 1956), Tomasza Teodora Jeża (Doroszewski 1949), filomatów i filaretów (Kawyn-Kurzowa 1963). Dodatkowo słownictwo porównane zostało z opracowaniem Janiny Węgier (1973), traktującym o języku komediopisarzy oświecenia, oraz Teresy Skubalanki (1962), dotyczącym neologizmów w poezji romantycznej, i Zofii Kurzowej (1993), która scharakteryzowała właściwości dialektu północnokresowego (polszczyzny wileńskiej).

Szczególną uwagę zwrócono na leksemy, w przypadku których słowniki nie notują formy lub znaczenia, w jakich wyraz występuje w tekstach historyografa. Ale, jak się okazało, części formacji leksykony nie poświadczają i trudno wobec tego ustalić, czy w takich przypadkach mamy do czynienia z neologizmami autorskimi, czy też są to wyrazy przejęte ze współczesnego Lelewelowi języka mówionego, lecz nigdzie niezarejestrowane (Urbańczyk

¹ *Idiolekt // mowa jednostkowa // mowa indywidualna // język indywidualny // język osobniczy* (Jaros 2015: 37–39) pojmowany jest tu jako „całość kompetencji językowej jednostki (a nie jedynie komponenty indywidualne, osobnicze)” (Kozłowska 2011: 94).

1983: 173, 176). Takie formacje Józef Trypućko nazywa *indywidualizmami* (1957: 272), zaś Magdalena Nowotny-Szybistowa *osobliwościami leksykalnymi* (1973: 6, 9), do których zalicza: neologizmy słowotwórcze, pożyczki, kalki, neosemantyzmy stylistyczne, słowem wszystkie zjawiska, które „są prowokujące swoją formą lub znaczeniem” (1973: 7–9).

Alicja Nagórko (2005: 174) proponuje odróżnić słownictwo uzualne, spotykane w tekstach, którego pozycja słownikowa jest ustabilizowana, od słownictwa potencjalnego, które takiego poświadczenia w tekstach nie ma, ale istniejące *in potentia* na mocy reguł słowotwórczych. Badaczka rozróżnia przy tym pojęcie *okazjonalizmu* od *neologizmu*. I tak, *okazjonalizmy* „to nie należące do systemu leksykalnego, nieprzewidywalne z punktu widzenia reguł słowotwórczych okazy tekstowe, tworzone *ad hoc* przez mówiącego, nierzadko z naruszeniem normy. Okazjonalizmy są więc elementami *parole*; bywa, że, z racji swojej zaskakującej budowy, nacechowanymi ekspresywnie. Ich źródłem jest analogia”. Natomiast *neologizm* badaczka definiuje jako termin „odnoszący się przede wszystkim do okazjonalizmów wchodzących w szerszy obieg społeczny” (Nagórko 2005: 175).

Można wobec tego mówić o *okazjonalizmach* i *indywidualizmach*, czyli wyrazach, które wystąpiły tylko w konkretnym tekście, w funkcji niekategorialnego tekstowego derywatu słowotwórczego (systemowego i pozasystemowego), któremu właściwe jest nieustabilizowanie w normie leksykalnej, oryginalność [...]. Struktury tego typu, tworzone doraźnie, systemowo i pozasystemowo, właściwe są w zasadzie jednemu konkretnemu twórcy, przez niego stworzonymi i użytymi po raz pierwszy (Sokólska 2011: 323).

Wykorzystanie kryterium słownikowego do ustalenia zasobu leksemów osobliwych jest wprawdzie metodą niedoskonałą i zawodną², ale – jak zauważa M. Nowotny-Szybistowa (1973: 6) – „jest to jedyny sposób na wyznaczenie sfery osobliwości językowych indywidualizującej język pisarza”.

Celem podjętych analiz jest: 1) ustalenie repertuaru derywatów z sufiksem *-inall-iny* oznaczających nazwy czynności i aktów uroczystych w idiolekcie Lelewela, 2) oznaczenie słownictwa osobliwego, 3) wskazanie, czym uwarunkowane jest pojawienie się w tekście nowych jednostek leksykalnych (potrzeby nominacyjne wypełniające luki nazewnicze lub ekspresywne, potrzeby stylistyczne czy osobnicza preferencja typu słowotwórczego w obrębie synonimów mających tę samą wartość kategorialną), 4) określenie funkcji stylistycznej nowych leksemów.

Sufiks *-ina* (w l.mn. *-iny*) Renata Grzegorzyczkowa (1961: 166–167) wywodzi z języka prasłowiańskiego. Jego pierwotną funkcją było tworzenie

² Podobnie uważają Stanisław Grabias (1994: 181) i Janina Węgiel (1972: 82).

formacji rzeczownikowych (od przymiotników, rzeczowników i imiesłowów), głównie abstraktów, których znaczenie konkretyzowało się w różnych kierunkach, np. *slatina* ‘słona woda, morze’, *raspalina* ‘szczelina’ od imiesłowu czasownika *raszpadi*. Współcześnie formant *-ina* należy do bardzo produktywnych w językach słowiańskich i uwidacznia się w różnorodnych, niekiedy przeciwstawnych sobie funkcjach. Jedną z nich są niekategorialne *nomina actionis*, występujące najczęściej w liczbie mnogiej (*-iny*) i odnoszące się do nazw aktów uroczystych. W staropolszczyźnie typ na *-iny* nie ograniczał się tylko do nazw uroczystości, ale obejmował także niekategorialne nazwy czynności³ (Grzegorzczkova 1961: 171). Z okresu staropolskiego Krystyna Kleszczowa (1998: 68) wskazuje tylko sześć formacji odczasownikowych z formantami *-ina* // *-iny*, z których do czasów współczesnych zachowały się: *chrzciny*, *gościna*, *oskomina* (dziś już tylko w gwarach w znaczeniu ‘dřętwienie zębów od jedzenia kwaśnych owoców’), a sam typ określa jako „martwy”. Ze *Słownika staropolskiego* z suf. *-iny*, oprócz wyrazu *chrzciny*, K. Kleszczowa (1996: 180) wynotowała jeszcze dwa rzeczowniki, a mianowicie: *oddawiny* ‘zaślubiny’ – nazwa uroczystości od czasownika *oddawać*, który miał jedno ze znaczeń ‘oddawać za żonę’ oraz *wywodziny* ‘uroczyste wprowadzenie kobiety do kościoła pierwszy raz po ślubie lub po urodzeniu dziecka’ – nazwa uroczystości derywowana od *wywozić* w znaczeniu ‘ratować, uwalniać’. W przypadku leksemu *chrzciny*, *krciny* leksykon przywołuje dwa znaczenia: ‘chrzest’ i ‘dzień chrztu’. Zdaniem R. Grzegorzczkovej to drugie znaczenie ‘uroczystość, dzień chrztu’ jest wtórne. Badaczka stawia nawet hipotezę, że „sufiks *-iny* w nazwach uroczystości kontynuuje suf. *-ina* tworzący *nomina actionis* typu *gościna*, uogólniony w nowej funkcji poprzez wyraz *chrzciny*, w którym liczba mnoga mogłaby się tłumaczyć np. tym, że akt chrztu był dokonywany najczęściej zbiorowo w stosunku do wielu osób w ciągu tej samej uroczystości” (Grzegorzczkova 1961: 172).

J. Reichan (2008: 640) po analizie zawartości słowników języka polskiego stwierdza, że proces tworzenia odczasownikowych formacji na *-iny* w znaczeniu nazw uroczystych czynności i towarzyszącego tym czynnościom świętowania nasilił się od XVI do XVIII w., a tendencję tę przejęły gwary ludowe, które w następnych wiekach utworzyły liczną grupę nazw dla rozbudowanej obrzędowości.

³ Obserwacje te potwierdza także Jerzy Reichan (2008: 639), który zauważa, że „w okresie staropolskim do końca XVIII w. istniał i rozwijał się nadtyp z sufiksem *-iny*, do którego należały dwa typy: 1) niekategorialne nazwy czynności, np. *przeprowadziny*, *wynosiny* [...], 2) nazwy uroczystości, np. *wieńieczyny*, *zmówiny* [...]”.

We współczesnej polszczyźnie ogólnej derywaty na *-iny* uznawane są za mało liczne (liczące poniżej 20 derywatów), mające najczęściej znaczenie mniej lub bardziej uroczystych aktów⁴, rzadziej czystych nazw czynności (Puzynina 1969: 50; Grzegorzczkowska, Puzynina 1984: 337; Grzegorzczkowska 1984: 33), w przeciwieństwie do gwar polskich, w których mają znacznie bogatsze potwierdzenie. Wykorzystując badania dialektologiczne, Władysław Cyran (1977: 74) przedstawił, podając ich lokalizację terytorialną i dokumentację źródłową, 70 odczasownikowych „nazw czynności związanych z pewnymi obrzędami”, w tym 59 nazw odnoszących się do obrzędów związanych z zawieraniem małżeństwa, 11 nazw – do innych obrzędów. Derywaty mają charakter uroczystego zwyczaju związanego z zawieraniem małżeństwa. Tomasz Kurdyła, który swoją monografię poświęcił funkcjom formantów rzeczownikowych we współczesnej polszczyźnie ludowej (na przykładzie gwary jaślickiej), pisze (2011: 158):

Dodatkowy w stosunku do podstawy element znaczeniowy ‘w sytuacji ślubu, wesela’ to predykat, który konkretyzuje znaczenie czynności, zawęza je do pewnych tylko sytuacji – nakłada zatem subkategorię ‘gen⁵’. Formant ponadto tworzy nazwy „uroczyste”, nacechowane podniosłe. [...] W omawianych derywatach formant łączy więc trzy funkcje: transpozycyjną (przekształca czasownik w rzeczownik), genetyczną (wyróżnia dodatkowy predykat, a przez to zawęza znaczenie motywującego czasownika) i stylową⁶.

Poniżej przedstawione zostały formacje z afiksem *-inall-(ow)iny*⁷, które wyekscerpowano z prozy Lelewela. Po hasle podawane jest znaczenie wyrazu i kontekst, w którym pojawił się on w tekście historiografa (zob. Wykaz skrótów źródeł), co jest istotne zwłaszcza przy formacjach niemających poświadczenia leksykograficznego, oraz informacja, z konieczności mocno ograniczona, o występowaniu (+) lub niewystępowaniu (–) leksemu w wymienionych na wstępie leksykonach polszczyzny i monografiach językowych innych pisarzy lub całkowitego braku takiego poświadczenia.

Zebrane słownictwo (38 jednostek leksykalnych) to derywaty powstałe od różnych podstaw, a mianowicie formacje:

⁴ Również Henryk Gaertner (1938: 270) zauważa, że formant *-ina // -iny* w derywatach odczasownikowych odnosi się do nazw obrzędów rodzinnych, np. *urodziny, zaręczyny*, lub innych uroczystych czynności, np. *przeprosiny*.

⁵ Subkategoria gatunkowa, którą T. Kurdyła (2011: 63) definiuje w sposób następujący: „Jest to szczególnego rodzaju znaczenie formantowe, ponieważ cechy dodatkowe są dla każdego derywatu inne, formantowi można zaś przypisać jedynie ogólne znaczenie ‘typ, gatunek’ (tego, co nazywa podstawą)”.

⁶ Na funkcję stylistyczną sufiksu wskazuje także Jerzy Sierociuk (1998: 267).

⁷ Formant odnosi się do czynności wykonywanych najczęściej zbiorowo, charakterystyczny także dla idiolektu Chrościńskiego (Siekierska 1974: 180).

a) odczasownikowe (27): **chrzciny**⁸ ‘przyjęcie z okazji chrztu’ *Z tego zapewne się dowiesz, że pan Dwernicki w Paryżu w obliczu Francuzów skandal zrobił, na obchód się niestawił pod pretekstem chrzcina, a właściwie z powodu inicjatywy komitetu* (LR II 206⁹), Sstp+, SJPXVI+, SJPXVII-, L+, SWil+, SW+, SJPD+; **donosiny** ‘doniesienie’ *Nie mając pod ręką najświeższych pism geograficznych, w opisie składu Mięszkanej, co do zachodu, poległ* [Djonysjos z Charaxu – V.J.] *na dawnych błędnych podaniach, lecz co do stanu politycznego krajów i narodów, ten, jaki był za czasów jego, wiernie wystawia, jak ustne donosiny o tym go zapewniały, przez co częstokroć Rzymskie nazwiska, srodze przeinacza* (Bad 121); *O Brunonie i PP. Kretowiczach miałem donosiny prosto ze Lwowa* (LR I 206), Sstp-, SJPXVI-, SJPXVII-, L-, SWil-, SW-, SJPD-, jest u filomatów i filaretów 54; **gościna** 1) ‘schronienie udzielone przez kogo’ *W swym niedołęstwie, przyjęła ona* [władza cesarska – V.J.] *w gościnę, mnisi odgłos na swój dwór, sądząc że domaganie się rzeczy stanie za jej jistotę* (Pwś II 31); 2) ‘popas, odpoczynek w gospodzie, zajeździe’ *Zowie się Gangnrathr (wędrownik), zdrożony jestem, upragniony tych mieszkań; gościny trzeba, długom się tułał, abys mnie przyjął olbrzymie!* (E 20), Sstp+, SJPXVI+, SJPXVII-, SWil+, SJPD+, jest u Benisławskiej 47; **nawiedziny** ‘odwiedzenie, wizyta’ *Zbyt częste nawiedziny ich* [Daków – V.J.] *zniewoliły Augusta do zaczepienia ludu do którego dostęp niezmiernie był trudny* (Nar 427), *Zmęczyły mnie w tych czasach dłuższe niż kiedy nawiedziny hemoroidalne i jeszcze się przeciągają, może to i lepiej że nie nagle ustały* (LR II 238); Sstp-, SJPXVI+, SJPXVII+, L+, SWil+, SW+, SJPD+, jest u Benisławskiej 47 i Karpińskiego 39; **odwiedzina** // **odwiedziny**¹⁰ ‘odwiedzenie, wizyta’ *Worcell ma tu przybyć na miesięczną odwiedzinę* (LP II 378), *W pierwszym [życiu] św. Wojciecha – V.J.] ottonowe odwiedziny grobu być nie mogły, w drugim jich niema* (Pwś I 48), *Xiężna Dymitrowa Czetwertyńska przed kilku dniami znowu ponawiała swoje odwiedziny, i p. Potocka Feliksowa z Rosia odwiedziła moją brudną salę, a jeszcze i pani Marcinowa Zaleska zapowiada, że jeszcze mnie uczi bytnością swoją* (LRI 393), Sstp-, SJPXVI-, SJPXVII-, L+, SWil+, SW+, SJPD+; **porodziny** ‘urodzenie się’ *Z tym wszystkim w nauce żmudzkiej są między bogami małżeństwa i z matek porodziny, jak to jest u Skandynawów [...]* (Pwś I 429); Sstp-, SJPXVI-, SJPXVII-, SWil+, SW+, SJPD+, u Karpińskiego 39 i Benisławskiej 47 **rodziny** ‘narodziny, urodziny’; **postrzyżyny** hist. ‘uroczysty zwyczaj strzyżenia

⁸ Według Jadwigi Puzyniny derywat ma znaczenie nie czynności chrzczenia, tylko uroczystości towarzyszącej tej czynności (Puzynina 1969: 51).

⁹ Cyfra rzymska odnosi się do tomu, cyfra arabska – do numeru strony.

¹⁰ Według J. Puzyniny derywat ma znaczenie czystej nazwy czynności (Puzynina 1969: 50).

włosów symbolizujący przejście syna spod opieki matki pod opiekę ojca' [...] *dwaj cudzoziemcy, od księżęcia Popiela progów odparci, na postrzyżynach Ziemowita w domu Piasta przyjęci, byli, bądź aniołowie, bądź święci pańscy, zesłani na oświecenie [...] dobrej już wieszczby Ziemowita* (Pwś II 6), *Postrzyżyny, były starodawnym obyczajem, postrzygaczy wymagającym, a ci postrzygacze byli niejako drudzy przybrani ojcowie* (Pwś IV 62), Sstp–, SJPXVI+, SJPXVII+, L+, SWil+, SW+, SJPD+; **poślubiny** 'ślub, uroczystość zawarcia związku małżeńskiego' *Niedawno z niestęchaną wesołością celebrowali [Droupartowie – V.J.] swą rocznicę poślubin, na tę uroczystość ustroilem się poraz pierwszy w Twój frak [...]* (LR II 200), Sstp–, SJPXVI–, SJPXVII–, L+, SWil+, SW–, SJPD+; **prosiny** 'uroczyste zaproszenie' *Ależ miej wyrozumiałość, że nie jestem zdolny jak z rękawa sypać i pewnie dla pięknych prosin Journal de Rouen nie brałbym pióra, bo on nie dziesiąty, co o to krzyczy, a przyszedłby czas, że co by mu się dało, to by odrzucił* (LP II 116), tylko SW 'zaprosiny' cyt. Reymonta; **przenosiny** 1) 'przenoszenie się z miejsca na miejsce' *Opuszczanie roli a przenoszenie się kmięci z miejsca na miejsca, przed wieki niestęchanie łatwiejsze i częstsze było niż potem. Umniejszania się takich przenosin i ubytek odłogowego gospodarstwa, dzieje narodowe, licznymi przykładami dostatecznie wyjaśniają* (Pwś IV 8); *Już od tygodnia byłby był pisał, ale wyglądałem, a wyglądałem na próżno, nowego od Dekerta odpisu. Po jego liście, którego esencją komunikowałem, zaraz pisałem mu różne myśli moje mogące go zachwiać w jego postanowieniu i zobowiązaniu się, być może, iż unikając rozpisów, woli nie odpisywać, nie zawadzi wszakże żeby jego matka (jeśli to jej życzeniem) żywo na jego przenosiny nacierała* (LR I 252); 2) 'uroczystość związana z przeprowadzeniem się państwa młodych na miejsce ich zamieszkania' *Pisze Ojciec, że pilnuje gospodarstwa [Majewski, późniejszy mąż siostry Lelewela, Marii – V.J.]: jakże tam gospodarstwo idzie, kiedy wyszedł na latawca? wyglądał z niecierpliwością ślubowin i przenosin* (LR I 204), Sstp–, SJPXVI+, SJPXVII+, L+, SWil+, SW+, SJPD+ cyt. m.in. Lelewela i Naruszewicza; **przeprosiny** 'akt przeproszenia' *Pani ministrowa na inny wieczór prosiła, ja zatem z Maciejem w kamienicy czekającym do p. Konkowskich pospieszyl, trafiłem szczęśliwie na samą kolacyę, przynajmniej że samego zastałem, po przeprosinach tedy i zjedzeniu wieczery, rozmawialiśmy z panem Konkowskim już o rzeczach uczonych [...]* (LR I 123), Sstp–, SJPXVI–, SJPXVII–, L+, SWil+, SW+, SJPD+; **ślubowiny** 'ślub, akt zawarcia małżeństwa' *Ślubowiny (wedle zwyczaju krajowego) miały miejsce, mało co przed wielkim postem 965, a Dąbrowka poślubiona, aby się bałwochwalcy małżonkowi przypodobać, niezachowała dość surowo postu [...]* (Pwś IV 37), *Co pocztę wyglądał donosin o ślubowinach, o zdrowiu wywinionej nogi, wszystkich* (LR I 203), Sstp–, SJPXVI–,

SJPXVII+, L+, SWil+, SW+, SJPD+, jest u Jeża 174 i Syrokomli 200; **urodziny** ‘przyjęcie z okazji rocznicy urodzin’ *Moja trzydniówka jednodniowych urodzin, a trzydniowych imienin: Józefa Benedykta Joachima odbyła się ciszej i skromniej niż kiedykolwiek, bo w większym niż kiedykolwiek niedostatku* (LP II 312), Sstp–, SJPXVI–, SJPXVII+, L+, SWil+, SW+, SJPD+; **zaprosiny** ‘zaproszenie’ *Gdyby to nareszcie miało nastąpić, żebym miał być do Warszawy zaproszony, wypadaloby, żeby te zaprosiny na trzy lub cztery miesiące przynajmniej przed wakacjami wypadły, nie w czasie wakacji* (LR I 290); *Radziłem aby zaprosiny przyjął* [Feliks – V.J.] (LR II 411), Sstp–, SJPXVI–, SJPXVII–, L+, SWil+, SW+, SJPD+; **zaręczyny** ‘obietnica związku małżeńskiego’ *Swaty swachy do z’w’jetu, zrękowin, zaręczyn, przygotowywały* (Pwś IV 220), Sstp–, SJPXVI+, SJPXVII–, L+, SWil+, SW+, SJPD+, u Jeża 174 *naręczyny*; **zrękowiny** ‘zaręczyny’ *Swaty swachy do z’w’jetu, zrękowin, zaręczyn, przygotowywały* (Pwś IV 220), Sstp–, SJPXVI+, SJPXVII–, L+, SWil+, SW+, SJPD +.

Poświadczenia leksykalnego nie mają formacje: **myminy** ‘uroczystość ludowa polegająca na obmywaniu wodą’ *Czasami aby dziewce miłostki wybić z głowy, uroczyście odprawiano myminy, to jest w jej obecności obmywano w zbiegu rzek czarną jałowicę* (Pwś I 399); **mywiny** ‘mycie; poranny rytuał mycia’ [...] *ranne mywiny twarzy, głowy, szyi, piersi, boków, brzucha i podbrzusza* (LP IV 483); **poleciny** ‘polecenie’ *Przekaż mu [Wojciechowi Kazimirskiemu – V.J.] te poleciny i każ sobie kawę potraktować i kawę jego za moje zdrowie wypij, bo warta [...]* (LP II 23); **prosięciny** ‘uroczyste prośby’ *Pismo jej [delegacji generałów, która uchwaliła podać do króla francuskiego pismo z prośbą o zatwierdzenie reprezentacji wojska polskiego – V.J.] odrzucono, przyjąć obiecano z warunkiem, jeśli poprawki ołówkiem naznaczone przyjmą i z tymi poprawkami oddadzą, ale poprawki zawierały pokorne prosięciny i najwyższe uszanowanie dla Mikołaja* (LP I 55); **przeosiedliny** ‘przesiedlenie się, zmiana miejsca zamieszkania’ *A przy częstszych podróżach, gdy handel Euxiński Greki wabi, znajome są Thrackie Bithynów z Marjandynami na miejscu dawnych Kaukonów przeosiedliny, i dalsze Paflagonów starożytnych sadziby [...]* (Bad 54); **przepędziny** ‘wygnanie z Francji, które przybrało formę demonstracji antyrządowej’¹¹ *Mnie tam jechać nie było pozwolono, lubo wszyscy koledzy moje dawne przepędziny dzielający mieli ten szczególny wzgląd, że im do Paryża jechać pozwolono* (LP I 374); **przesiedliny** ‘przesiedlenie się, zmiana miejsca zamieszkania’

¹¹ W lipcu 1833 r. za działalność polityczną rząd francuski nakazał Lelewelowi opuścić Francję. Niektóre odcinki drogi do granic państwa odbywał uczony pieszo, owacyjnie witany przez miejscową ludność. Osiadł na stałe w Brukseli.

Czyli w tym miały thrackie ludy udział, niema śladu, ale jich przesiedliny są wyraźne (Nar 324); **siedliny** ‘osiedlenie się, zamieszkanie gdzie’ *Zagorje nieprzestawały wabić do siebie lud sławiański rozmiłowany w pobycie lub w siedlinach w zagoriach* (Nar 694); **wskrzesiny** ‘wskrzeszenie, przywrócenie życia’ *Ta szczególność, jakby jakie Hipparcha wskrzesiny, sprawiedliwie zadziwia* (Bad 357); **zasiedliny** ‘osiedlenie się’ *Taki koniec teutońskich po sławiańskich ziemiach zasiedlin i włóczęg* (Nar 177); **złubowiny** ‘zareczyny’ *Umawiano z złubowiny, ślub, dziewostąb (dziewozi złub) wiódł ją do swatby do s’lubu; druhy, druchy (drużyna towarzysząca) drużyły; wiele k’u’mów, kmochów, kmosów, kmotrów w duchowe powinowactwo wchodziło; swiedki, wied o złubowinach brało, zmówione gody (ugoda), slubem, swatbą stwierdzona, w siole w siodle weselem, godami przez godowniczego kierowanemi obchodzoną była* (Pwś IV 220);

b) odrzeczownikowe (10): **imieniny** 1) ‘dzień oznaczony w kalendarzu jako dzień patrona danego imienia, doroczne święto noszących to imię, którym w tym dniu składane są życzenia’ *W każdej chwili czule znoszone oddalenie w szczęśliwym dniu obchodu imienin Ojca Dobrodzieja, dolegliwszym się staje* (LR I 295); 2) ‘przyjęcie imieninowe’ [...] *Cieszkowski może pojedzie na jakieś imieniny, z których niezakłada sobie wrócić aż na św. Michał* (LRI I s. XXX); Sstp *imię* ‘1. imię własne osób (przenośnie też osoba), plemion, zwierząt, nazwa, nomen proprium; 2. imię pospolite, nazwanie, nomen appellativum; 3. opinia, nomen, fama; 4. ród, nomen gentile; 5. tytuł, charakter prawny, auctoritas’; SJPXVI *imieniny*; SJPXVII *imieniny*; L ‘rocznica imienia chrzestnego’; SWil ‘rocznica imienia chrzestnego’; SW ‘doroczna uroczystość imienia chrzestnego’; SJPD ‘1. dzień oznaczony w kalendarzu jako dzień patrona danego imienia, doroczne święto noszących to imię, którym w tym dniu składane są życzenia; 2. przyjęcie imieninowe’; **kupalina** ‘sobótką, uroczystość ludowa obchodzona w noc świętojańską’ *Kupała i obchód kupaliny, prawdziwie trudno powiedzieć jakiego boga miał na oku. Z początkiem lata 24 czerwca rozpalono ognie, skakano przez nie, wesołe wróżby ciągniono. Było to przeskakować ku-pału, ku-pale, ku-palnicy. Kupałą był i ogień, i uroczystość i skaczący* (Pwś I 399), Sstp–, SJPXVI–, SJPXVII–, L–, SWil–, SW+, SJPD–.

Poświadczenia leksykalnego nie mają derywaty: **eustaszkowiny** ‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia Eustachy’ *Winszuję wesołej tygodniówki, obchodu Eustaszkowin* [Eustachego Januszkiewicza – V.J.] (LP II 312); **józefiny** ‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia Józef’ *Zapomniałeś, braciszku, o numerach Nationala; józefiny* [uroczystości karnawałowe na św. Józefa, 19 maca – V.J.] *pewnie ten komis z głowy wybiły* (LP III 6); **józefowiny**

‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia Józef’, *Czterech Józefów tu mamy. Wczoraj Józefowiny u jednego przepędziłem, czyli u jego dobrodziejki, która w pewnym wieku będąc kocha go i pielęgnuje jak matka* (LR II 272); **miczałowiny** ‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia Michał’ *Przyjechałem tu [do Łucka – V.J.] już po wszystkim, gdybym był o swojej mocy prosto z Warszawy jechał, nie tułał się do Woli jednej i drugiej, a w drugiej całe trzy dni przesiedzieć nie był zniewolony, byłbym zbiegł na sam czas na Michałowiny i obchód jubileuszu biskupstwa, który był razem z Michałowinami połączony* (LR I 425); **mikołajowiny** ‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia Mikołaj’ *Podobno w tych czasach zbliżają się Mikołajowiny, tak coś przeczuwam, bom przed godzinką jednego przychylnego na Mikołaja widział – proszę więc przy ich nadejściu złożyć ode mnie Wmu Morozowi najszczerze życzenia* (LR I 222); **śmierciny** ‘rocznica śmierci’ *O życiu Pawła [Paweł I Romanow – cesarz Rosji w latach 1796–1801] są publikaty francuskie [...] o których lepiej musi pamiętać i wiedzieć Leonard Chodźko, tam i imieniny, i śmierciny się znajdują* (LP III 72); **tadeuszowiny** ‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia Tadeusz’ *Dziś byłem u Ledóchowskiego i trafiłem na Tadeuszowiny Idzikowskiego* (LPII 159); **walentowina // walentowiny** ‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia Walenty’ *Żeś od niego jednego na Walentowina życzenia otrzymał* (III 328), *Otrzymałszy list przed kilko godzinami Twój powinienem zacząć był od Walentowin, o których mi piszesz, to jest od życzeń* (LP III 261);

c) odprzymiotnikowa (1): **bosiny** 1) hist. ‘akt pokutny odprawiany boso’ *Był to obyczaj owego wieku błagalnego homagjum, zwanego po polsku pokorą [...] błagający boso, pedibus provolutus, ugiął kolana i przyklękał, jak przyklękał przy osobistym hołdu oddawaniu. [...] Widać z listu jego [cesarza Fryderyka – V.J.] jak jest rozradowany, że wyszedł z chwałą patrząc na bosiny pokory, a unosząc z sobą dwatysiące grzywien, zakładników i obietnice* (Pwś II 120); 2) żart. ‘chodzenie boso z powodu dziurawych butów’ *Drugi Szczęsny Felix wyszedł z bosin czyli z dziurawych chodaków [...]* (LR II 446); Sstp–, SJPXVI–, SJPXVII–, L+, SWil+, SW+, SJPD+ cyt. Lelewela i Naruszewicza.

Ponad połowa ekscerptów (20 z 38) to osobliwości słowotwórcze Lelewela, które nie mają poświadczenia ani w leksykonach, ani we wskazanych na wstępie opracowaniach języków osobniczych. Wśród nich ciekawą grupę tworzą wyrazy, które motywowane są nazwami własnymi. Osobliwe słownictwo odproprialne to derywaty semantyczno-słowotwórcze, tj. wyrazy powstałe

na skutek apelatywizacji¹² i derywacji. Obejmują one formacje z sufiksem *-(ow)iny* o schemacie interpretacyjnym ‘doroczne święto połączone z przyjęciem z okazji dnia patrona imienia X’: *eustaszkowiny, józefiny, józefowiny, michałowiny, mikołajowiny, tadeuszowiny, walentowiny* // *walentowina*, utworzone od antroponimów (imion) na wzór rzeczownika *imieniny*. Wyrazy nie mają potwierdzenia leksykograficznego. Jedynie Jerzy Brzeziński wśród indywidualizmów należących do idiolektu Franciszka Kniaźnina wymienia neologizm *Zosiny* ‘urodziny Zosi’. Pozwala to wnioskować, że tego typu formacje mogły być tworzone doraźnie w języku ogólnym, mówionym, nie zostały tylko zarejestrowane w słownikach. Pozostałe osobliwe rzeczowniki, którymi posługiwał się historyk, powstały od podstaw czasownikowych, a należą do nich: *myminy, mywiny, poleciny, porodziny, prosięciny, przeosiedliny, przepędziny, siedliny, ślubowiny, wskrzesiny, zasiedliny, zlubowiny*.

Analiza kontekstu¹³ występowania ekscerptów pozwala wyodrębnić derywaty o znaczeniu nazw uroczystości i aktów uroczystych oraz niekategorialnych nazw czynności. Do tych ostatnich należą rzeczowniki: *donosiny, nawiedziny, poleciny, porodziny, przenosiny, przesiedliny, siedliny, wskrzesiny, zasiedliny*. Kilka leksemów pojawiło się w badanych tekstach Lelewela w dwóch znaczeniach: *bosiny* ‘średniowieczny akt pokuty’ i ‘chodzenie boso z powodu dziurawych butów’, *gościna* ‘schronienie udzielone przez kogo’ i ‘popas, odpoczynek w gospodzie’, *imieniny* ‘doroczne święto patrona imienia’ i ‘przyjęcie imieninowe’, *przenosiny* ‘zmiana miejsca pobytu’ i ‘tradycyjna uroczystość związana z przenoszeniem się nowożeńców do własnego mieszkania’.

Uwzględniając zaproponowane przez K. Waszakową funkcje derywatów słowotwórczych w tekście (Waszakowa 2007: 128), należy zauważyć, że badane osobliwości, zwłaszcza derywaty odczasownikowe, służą aktualizacji relacji pochodności słowotwórczej dzięki wykorzystaniu nacechowanego formantu *-iny*. Niekategorialne *nomina actionis* stanowią bowiem synonimy derywatów na *-anie, -enie, -cie*, różnią się jednak od nich wartością stylistyczną, którą wnosi do derywatu formant¹⁴ *-iny*.

¹² Apelatywizacja rozumiana jest jako derywacja semantyczna – proces, w którym następuje przejście z identyfikującego proprium do znaczącego metaforycznie appellativum, czemu towarzyszy zmiana zakresu indywidualnego na ogólny, obejmujący klasę desygnatów, a niekiedy także mechanizmy słowotwórcze (Cieślíkowa 2006: 48, 52).

¹³ Przez kontekst Krystyna Waszakowa rozumie kontekst syntagmatyczny, paradygmatyczny i doświadczeniowy lub kulturowy (tło kulturowe, obejmujące wiedzę o świecie, sposób wartościowania zjawisk i perspektywę ich oceny), a tekst traktuje jako wytwór komunikacji oraz proces wytwarzania i odbioru w określonej sytuacji (Waszakowa 1998: 16; 2007: 127–128).

¹⁴ Zdaniem Iwony Kaproń-Charzyńskiej „każdemu formantowi można przypisać określoną wartość stylistyczną” (Kaproń-Charzyńska 2007: 152).

Ekscerpty mające znaczenie nazw uroczystości można powiązać zasadniczo z trzema grupami semantycznymi. Jedną z nich stanowią wyrazy odnoszące się do nazw dnia patrona imienia. Dzięki aktualizowaniu tego święta zgodnie z kalendarzem powstały skonkretyzowane nazwy imiennin: *eustaszkowiny, józefiny // józefowiny, michałowiny, mikołajowiny, tadeuszowiny, walentowina // walentowiny*. Druga grupa obejmuje nazwy związane ściśle z życiem rodzinnym i – szerzej – społecznym. Należą do niej określenia: inicjacji (*postrzyżyny*), czynności związanych z zakładaniem rodziny, przede wszystkim ze ślubem i weselem, a także z przenoszeniem się młodych małżonków do własnego mieszkania (*poślubiny, przenosiny, zaręczyny, zlubowiny, zrękowiny*), nazwa czynności, która przybrała formę aktu politycznego (*przepędziny*) oraz określenia odnoszące się do aktów grzecznościowych (*prosiny, prosięciny*). Trzecią grupę stanowią mające charakter uroczystego zwyczaju nazwy czynności, które związane są z obrzędami i praktykami opartymi na wierze: *bosiny, chrzciny, kupalina, myniny*.

Bogactwo formacji na *-iny* występujących w badanych tekstach zdaje się wskazywać na osobnicze preferencje Lelewela, który chętnie sięgał po leksemy z tym sufiksem lub sam powoływał do życia nowe wyrazy. Przekonują o tym derywaty o znaczeniu czysto czynnościowym, synonimiczne względem deverbatiwów na *-anie, -enie, -cie* tworzonych od tych samych podstaw słowotwórczych.

Podsumujmy. Na podstawie eksploracji prozy Joachima Lelewela zebrano 38 rzeczowników z sufiksem *-inall-iny*. Analiza ich użycia tekstowego (kontekstu) pozwoliła ustalić, że derywaty odnoszą się przede wszystkim do nazw aktów uroczystych (27), rzadziej do czystych nazw czynności (9), dwa leksemy (*bosiny, przenosiny*) występują w obu znaczeniach. Wśród ekscerptów aż 20 wyrazów ma charakter osobliwości słowotwórczych. Analizowane osobliwości leksykalne w zasadzie nie realizują funkcji nominatywnej, wykazują natomiast określoną przydatność stylistyczną: większość z derywatów służy budowaniu nastroju podniosłego, odświętnego lub co najmniej odnosi się do wydarzeń niecodziennych, dotyczących różnego rodzaju obrzędowości (rodzinnej, religijnej), niektóre (*bosiny, kupalina, postrzyżyny*) mają uzasadnienie historyczne, w dwu przypadkach (*bosiny* w zn. 'chodzenie boso z powodu dziurawych butów' i *przepędziny*) pojawienie się formacji w plurale tantum służy autorskiemu wartościowaniu.

Język osobniczy Joachima Lelewela cechuje bogactwo derywatów na *-inall-iny (-yny)*. Część z nich to słownictwo osobliwe, które w odmianie potocznej, familiarnej (listy) ewokuje swojskość, wartości rodzime, tradycję, w odmianie naukowej (narracja historyczna) wprowadza stylizację archaiczną,

podniosłą lub podporządkowane jest naukowej faktograficzności (nazwy obrzędów religijnych lub związanych z dawnymi wierzeniami).

Znamienną cechą idiolektu historiografa jest nie tylko posługiwanie się formami obocznymi morfologicznie o tej samej wartości kategorialnej (Jaros 2015: 595), ale także tworzenie form obocznych od tych samych podstaw w obrębie tego samego typu słowotwórczego (*józefiny* // *józefowiny*, *myminy* // *mywiny*, *prosięciny* // *prosiny*).

Scharakteryzowane formacje słowotwórcze udowadniają, że słowotwórstwo było żywym sposobem pomnażania słownika przez Joachima Lelewela i jest świadectwem jego inwencji (słowo)twórczej.

Wykaz skrótów źródeł

- E – *Edda to jest Księga religii dawnych Skandynawii mieszkańców. Starą Semudińską w wielkiej części tłumaczył, nową Snorriona skrócił Joachim Lelewel*. Wyd. drugie [rozszerzone]. Wilno 1828.
- LP I – *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*. T. I (1831–1835). PAU. Kraków 1949.
- LP II – *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*. T. II (1836–1841). PAU. Kraków 1949.
- LP III – *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*. T. III (1842–1848). PAU. Kraków 1952.
- LP IV – *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*. T. IV (1849–1861). Ossolineum. Wrocław–Kraków 1954.
- LP V – *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*. T. V (1831–1860). Ossolineum. Wrocław–Kraków 1956.
- LR I – *Listy Joachima Lelewela. Oddział pierwszy. Listy do rodzeństwa pisane*. T. 1. Poznań 1878.
- LR II – *Listy Joachima Lelewela. Oddział pierwszy. Listy do rodzeństwa pisane*. T. 2. Poznań 1879.
- Nar – *Narody na ziemiach sławiańskich przed powstaniem Polski. Joachima Lelewela w dziejach narodowych polskich postrzeżenia. Tom do Polski wieków średnich wstępny*. Poznań 1853.
- Pwś I – *Polska wieków średnich czyli Joachima Lelewela w dziejach narodowych polskich postrzeżenia*. T. I. Wyd. 2. Poznań 1855.
- Pwś II – *Polska wieków średnich czyli Joachima Lelewela w dziejach narodowych polskich postrzeżenia*. T. II. Poznań 1847.
- Pwś IV – *Polska wieków średnich czyli Joachima Lelewela w dziejach narodowych polskich postrzeżenia*. [Anonim]. T. IV. Poznań 1851.

Wykaz skrótów słowników

- L – Linde B.S. (1807–1814): *Słownik języka polskiego*. T. I–VI. Warszawa.
- SJPD – Doroszewski W. (red.) (1958): *Słownik języka polskiego*. T. I–IX. Warszawa.
- SJPXVI – Mayenowa M.R., Peplowski F., Mrowcewicz K. (red.) (1956–): *Słownik polszczyzny XVI wieku*. T. 1–36. Warszawa–Wrocław–Kraków.
- SJPXVII – Gruszczyński W. (red.) (1996–): *Słownik języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku*, <http://sxvii.pl>.
- Sstp – Urbańczyk S. (red.) (1953–2002): *Słownik staropolski*. T. 1–11. Warszawa–Wrocław–Kraków.

- SWil – Orgelbrand M. (1861): *Słownik języka polskiego*. T. 1–2. Wilno.
 SW – Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiecki W. (red.) (1900–1927): *Słownik języka polskiego*. T. I–VIII. Warszawa.

Inne skróty

- cyt. – cytuje
 hist. – historyczny
 żart. – żartobliwy

Literatura

- Bizior R. (2012): *O języku prozy Jędrzeja Kitowicza*. Wyd. 2. Częstochowa.
 Boleski A. (1956): *Słownictwo Juliusza Słowackiego (1825–1849)*. Łódź.
 Brajerski T. (1961): *O języku „Pieśni” Konstancji Bonisławskiej*. Lublin.
 Brzeziński J. (1975): *Język Franciszka Dionizego Kniaźnina*. Zielona Góra.
 Cieślakowa A. (2006): *Onimizacja, apelatywizacja a derywacja*. [W:] *Onimizacja i apelatywizacja*. Red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz. Białystok, s. 47–56.
 Cyran W. (1977): *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*. Łódź.
 Doroszewski W. (1949): *Język Teodora Tomasza Jeża (Zygmunta Miłkowskiego)*. Warszawa.
 Gaertner H. (1938): *Gramatyka współczesnego języka polskiego*. Lwów–Warszawa.
 Grabias S. (1994): *Język w zachowaniach społecznych*. Lublin.
 Grzegorzczkowska R. (1961): *Kształtowanie się funkcji znaczeniowej sufiksu -ina*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XX, s. 163–173.
 Grzegorzczkowska R. (1984): *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*. Wyd. 6. Warszawa.
 Grzegorzczkowska R., Laskowski R., Wróbel H. (red.) (1984): *Gramatyka współczesnego języka polskiego*. T. 2: *Morfologia*. Warszawa.
 Jaros V. (2015): *Studia nad językiem i stylem pism naukowych Joachima Lelewela*. Częstochowa.
 Kaproń-Charzyńska I. (2007): *Pragmatyczna funkcja formantów w opisie derywatów*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXIII, s. 147–156.
 Kawyn-Kurzowa Z. (1963): *Język filomatów i filaretów. Słowotwórstwo i słownictwo*. Wrocław–Warszawa–Kraków.
 Kleszczowa K. (1996): *Formant -ina*. [W:] *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*. Red. K. Kleszczowa. Katowice, s. 177–184.
 Kleszczowa K. (1998): *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja: rzeczowniki*. Katowice.
 Kozłowska A. (2011): *O stylistycznym zróżnicowaniu idiolektu (na przykładzie tekstów Karola Wojtyły – Jana Pawła II)*. [W:] *Odmiany stylowe polszczyzny dawniej i dziś*. Red. U. Sokólska. Białystok, s. 89–107.
 Kurdyła P. (2011): *Funkcje formantów rzeczownikowych w polszczyźnie ludowej (na przykładzie trzech wsi podkarpackich)*. Kraków.
 Kurzowa Z. (1993): *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Warszawa–Kraków.
 Kwaśniewska-Mżyk K. (1979): *Język Franciszka Karpińskiego*. Warszawa–Wrocław – Karpiński.
 Lewaszkiewicz T. (197): *Osobliwości leksykalne w języku Joachima Lelewela*. „Slavia Occidentalis”. T. 33, s. 59–74.

- Nagórko A. (2005): *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*. Wyd. 3 rozszerzone. Warszawa.
- Nowotny-Szybistowa M. (1973): *Osobliwości leksykalne w języku Stanisława Witkiewicza*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Puzynina J. (1969): *Nazwy czynności we współczesnym języku polskim (słowotwórstwo, semantyka, składnia)*. Warszawa.
- Reichan J. (2008): *Formacje z przyrostkiem -iny w funkcji niekategorialnych nazw czynności i stanów w gwarach polskich na tle danych historycznojęzykowych*. [W:] *Językoznawstwo historyczne i typologiczne. W 100-lecie urodzin Profesora Tadeusza Milewskiego*. Red. L. Bednarczuk, W. Smoczyński, M. Wojtyła-Świerzowska. „Rozprawy Wydziału Filologicznego PAU”. T. 76. Kraków, s. 637–641.
- Siekierska K. (1974): *Język W.S. Chrościńskiego. Studium mazowieckiej polszczyzny z przełomu XVII i XVIII wieku*. Wrocław.
- Sierociuk J. (1998): *Słowotwórstwo języka współczesnej wsi (zarys problemu)*. [W:] *Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii*. Red. S. Gala. „Prace Wydziału I ŁTN” nr 99, s. 265–272.
- Skubalanka T. (1962): *Neologizmy w poezji romantycznej*. Toruń.
- Sokólska U. (2011): *Neologizm jako element stylotwórczy*. [W:] *Odmiany stylowe polszczyzny dawniej i dziś*. Red. U. Sokólska. Białystok, s. 308–325.
- Szober S. (1959): *O języku Stanisława Staszica*. [W:] tegoż: *Wybór pism*. Warszawa, s. 98–168.
- Trypućko J. (1955): *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza)*. T. 1. Uppsala.
- Trypućko J. (1957): *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza)*. T. 2. Uppsala.
- Turska H. (1930): *Język Jana Chodźki*. Wilno.
- Urbańczyk S. (1983): *Uwagi o polszczyźnie prac Joachima Lelewela*. „Język Polski” LXIII, z. 3, s. 170–179.
- Waszakowa K. (1998): *Neologizmy tekstowe w świetle ram interpretacyjnych*. [W:] *Tekst. Analizy i interpretacje*. Red. J. Bartmiński, B. Boniecka. Lublin, s. 21–33.
- Waszakowa K. (2007): *Derywaty słowotwórcze w tekście*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXIII, s. 125–138.
- Węgier J. (1972): *Język Franciszka Bohomolca*. Poznań.
- Węgier J. (1973): *Język komediopisarzy Oświecenia. Słowotwórstwo, słownictwo, frazeologia*. Warszawa.
- Zieniukowa J. (1968): *Z dziejów polszczyzny literackiej w XVIII wieku. Język pism Jana Jabłonowskiego wobec ówczesnych przepisów normatywnych*. Wrocław–Warszawa–Kraków.

